

ЎЎТ: 633.15:631.82

МАККАЖЎХОРИНИНГ ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ШАРОИТИДА ЕТИШТИРИЛИШИ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА АҲАМИЯТИ

Бахитгул Халмуратова

к.х.ф.ф.д (PhD), Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти

Лола Кошкинбаева

Гулжан Алимбаева

Магистрантлар. Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7235460>

***Аннотация.** Республикамизда тупроқ шўрланишин камайтириши, унумдорликни ошириши, маккажўхори ҳосилдорлигини ошириши бўйича олиб борилган илмий тадқиқотлар баён этилган.*

***Калим сўзлар:** маккажўхори, ҳосилдорлик силос озиқ-овқат.*

ВОЗДЕЛЫВАНИЕ КУКУРУЗЫ В УСЛОВИЯХ КАРАКАЛПАКСТАНА И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

***Аннотация.** Описаны научные исследования, проводимые в нашей республике по снижению засоления почв, повышению урожайности, повышению урожайности кукурузы.*

***Ключевые слова:** кукуруза, урожай силоса, корм.*

MAIZE CULTIVATION IN THE CONDITIONS OF KARAKALPAKSTAN AND ITS IMPORTANCE IN AGRICULTURE

***Abstract.** Scientific research conducted in our republic on reducing soil salinity, increasing productivity, and increasing corn yield is described.*

***Key words:** corn, yield silage food.*

КИРИШ

Қорақалпоғистон Республикасида биринчи набватда қишлоқ хўжалигини ракамлаштириш, қишлоқ хўжалиги субъектлари ўртасидаги ўз аро муносабатларда базор тамоилларини жорий этиш, илғор тажриба ва фан ютуқларини, замонавий ресурс тежовчи ва интенсив агротехнологияларни жорий этишни назарда тутувчи қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида ягона давлат сиясатини амалга ошириш.

Маккажўхори қишлоқ хўжалигида катта аҳамиятга эга бўлиб, энг қимматли ва мўл ҳосилли экинлардан ҳисобланади. Маккажўхори узоқ йиллардан буюн озиқ – овқат сифатида ва чорва моллари учун озиқа турида берилиб келинмоқда.

Қорақалпоғистон шароитида маккажўхори ўстиришнинг унумли агротехникасини олимлардан Қ.Қалимбетов, Т.Султаниязов, У.Е.Исмайлов, Н.Реймов, К.Аметов ва Д. Еденбаевлар бир қанча илмий изланишлар олиб боришган. Уларнинг маълумотларига кўра маккажўхори учун энг қўлоғли ҳайдалма қатлам аниқланган (30-40 см). Маккажўхори қишлоқ хўжалигида катта аҳамиятга эга бўлиб, энг қимматли ва мўл ҳосилли экинлардан ҳисобланади. Маккажўхори узоқ йиллардан буюн озиқ – овқат сифатида ва чорва моллари учун озиқа турида берилиб келинмоқда.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Қорақалпоғистон шароитида маккажўхори экини учун илмий асосланган агротехнологиялик ишларга, навига яхши итибор берилса гектаридан 2,8-3,5 тоннадан

башлаб 10 тоннагача, 70-100 тоннагача силос массасини олишга асос бўла олади. Маккажўхори энг керакли ем-хашак экин бўлиб ҳисобланади деҳқончиликда ҳосилдорлиги бўйича донли экинлар орасида бошдаги ўринларда туради.

Маккажўхори донинг таркибида 65-70% углевод, 4-8 % мой, 8-12% белок ва минерал тузлар бор. Яшил поясида 10 -18% куруқлай элементлар, 0, 2-3% май, 0,4-0, 7 % белок, 4% қант ва 6 -10 % крахмал бор. Ўзбекистонда асосан яшил масса ва дон учун экилади. Маккажўхори дони барча турдаги ҳайвонлар ва қушлар учун жуда туйимли озиқа ҳисобланади. Унинг таркибида ўртача 10,6 % белок, 69,2 % азотсиз экстрактив элементлар, 4,3 % май, 1,4 % кул элементлар болады. Туйимлилиги тарфдан маккажўхори дони бошқа дони экинлардан юқори туради.

Маккажўхори агротехник аҳамиятга ҳам эгадир, у қурғоқчиликка чидамли ва чопиқталаб ўсимлик бўлганлиги учун экин майдонида бегона ўтларнинг камайишига олиб келади. Маккажўхорининг куруқ пояси қор тўсиш мақсадида ҳам ишлатилади. Жанубий минтақада маккажўхорининг тезпишар навларини экиш бир йилда икки марта ҳосил олиш имконини беради. Уни бошқа экинлар билан биргаликда қўшиб экиш ҳам мумкин.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАСИ ВА МУҲОКАМАСИ

Қорақалпоғистон Республикасида 10 апрелдан бошлаб экилади. Умуман, ҳар бир вилоят шароитида чигитни экиш бошлангунча маккажўхори экишни тамомлаш керак. Маккажўхори кечки муддатларда экилганда, уни ҳосили анча пасаяди. Маккажўхори кенг қаторлаб, қатор ораси 60, 70, 90 см қилиб экилиб, унинг навига қараб ҳар 15 – 20 см оралиғида битта ўсимлик қолдирилади. Эртапишар нав ва дурагайлар экилганда бир гектар ерда 70 – 80 минг ўсимлик, ўртапишар нав ва дурагайлар экилганда эса бир гектар ерда 50 – 55 минг ўсимлик қолдирилиши керак. Кечпишар навлар (Ўзбекистон тишсимон) ва дурагайлар экилганда эса бир гектар ерда 40 минг қўчат қолдирилиши керак. Ҳар гектар ерга сарф бўладиган уруғнинг миқдори унинг йириклигига ва униб чиқиш даражасига боғлиқ. Шу хусусиятларига қараб уруғнинг экиш меъёри 15-20 кг дан 25-30 кг гача бўлади. Уруғ тупроқнинг 7-10 см чуқурлигига кўмилади.

ХУЛОСА

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти дала тажриба майдончасига маккажўхори экилмасдан олдин тажриба даласидан ва амал даври охирида намуналар олиниб бир бирига таққосланди тажриба охирида озиқлантиришнинг ва маккажўхорининг тупроққа тасири аниқланди. Тажрибада энг мақули вариант минерал ўғит билан органик ўғитларни биргаликда қўшиб берган вариант яхши натижа иерди. N-250, P-175, K-125 кг/га миқдорида билан маҳаллий ўғит гўнгдан 15 тонна /га берилган вариант эканлиги аниқланди.

REFERENCES

1. Массино И. В., Азизов К. К., Бобоев Ф. Г., Еденбаев Д., Қодирхонов С. Й., Тохирбоева Д. У., Норматова Г. Ф., Сиддиқов Р. И., “Ўзбекистоннинг суғориладиган ерларида маккажўхори дурагайларини етиштириш бўйича қўлланма”, Тошкент, 2018, - 46 б.
2. Арзимов А. «Қарақалпақстанда макке jetistiriv». Брачюра
3. Голодовский В.Л. «Систематика кукурузы Zea Mays L» Ташкент «ФАН» 1966 . 65-177 с

4. Мамбеткаримов Д. «Топырақлардын агрохимиялық озгешеликлери хам тогин қолланыў тийкарлари» 2001 25-78 б
5. Азимов Х.Машарипов Ф.,Азимова М. «Маккажўхоридан мол ҳосил етиштириш » Тошкент. “Ўзбекистон”,1973